

NOVEJŠA SRBSKOHRVATSKA LEKSIKOGRAFIJA

2

Če srbskohrvatska leksikografija ni imela srečne roke pri izdelavi temeljnih enojezičnih slovarjev — čeprav dobre volje in idej nikoli ni manjkalo — je dvojezičnih kvalitetnih in uglednih slovarjev razmeroma veliko, tudi če odštejemo tiste iz časov pred drugo svetovno vojno. Leta 1949 je v Zagrebu izšel Julija Benešiča *Rječnik hrvatsko-poljski*, ki je do današnjega dne nepogrešljiv pripomoček tako pri polonističnem kakor tudi pri srbokroatističnem delu. Slovar je samostojno in izvirno delo, ki se opira na umetniško in strokovno literaturo, pa tudi na pogovorni jezik; odlikuje ga visoka stopnja pogostnosti izbranih besed, zanesljiv naglas in natančni pomeni. Nobena resnejša leksikološka analiza ali sklepanje ne more mimo tega slovarja.

Nadaljevanje in razširitev Benešičevega slovarja je Vilima Frančiča *Słownik serbochorwacko-polski*, Varšava 1956. Po kvaliteti je podoben tudi slovar Henrika Barića *Rečnik srpskoga ili hrvatskoga i arbanaskoga jezika*, Zagreb 1950 (A—O). Srbokroatistični del slovarja kaže znatne prednosti samostojne leksikološke raziskave. V to skupino uspeh in uglednih slovarjev sodi tudi Janka Jurančiča *Srbskohrvatsko-slovenski slovar*, Ljubljana 1955 (s poljudno izdajo: *Srbskohrvatsko-slovenski in slovensko-hrvatskosrbski slovar*, Ljubljana 1970). Jurančičev slovar je naletel na zelo ugoden odmev v srbskohrvatski leksikografiji, predvsem zaradi svoje zanesljive akcentološke podlage, pa tudi zaradi semaziološke, idiomatske in frazeološke razčlembе. »Slovarja dvojčka«: Jean Dayre, Mirko Deanović, Rudolf Maixner *Hrvatskosrpsko-francuski rječnik*, Zagreb 1956 in Mirko Deanović, Josip Jernej *Hrvatskosrpsko-talijanski rječnik*, Zagreb 1956 sta pravzaprav vse do današnjega dne v srbski in hrvatski javnosti tisto, kar bi moral biti doslej še nenapisani enojezični slovar. Slovarja sta spretno povezala leksikalno dediščino iz preteklosti s samostojnim dopolnilnim delom v uglašeno celoto: slovarja vsebujeta »skoraj vse« najboljši pogoste srbskohrvatske besede, enakomerno je zastopan zaklad starejšega in čisto novega besedišča, tako da povprečnega uporabnika (takih je pa največ) redkokdaj pustita na cedilu. V sodobni srbskohrvatski leksikografiji sta oba slovarja temeljna vira za leksikološka odločanja o sodobnem stanju posameznih besed, zato sta tudi pogosto citirana in navajana za končne presoje. Na isti ravni je tudi slovar srbokroatista Ilje Iljiča *Serbskohorvatsko-russkij slovar'*, Moskva 1958, ki je danes ravno tako pomemben pripomoček za semaziološke srbskohrvatske raziskave.

Povsem specifičen je slovar Josipa Pavlice *Frazeološki slovar v petih jezikih (slovenski, srbskohrvatski, nemški, francoski, angleški)*, Ljubljana 1960. Že naslov kaže, da slovar spremlja samo frazeološke odnose med omenjenimi je-

ziki. Vsaj glede slovensko-srbskohrvaških odnosov je slovar zelo kvaliteten. Avtorju se je posrečilo popisati osnovne idiomatske odnose med slovenščino in srbohrvaščino, kar je istočasno edinstven leksikološki poskus na tej ravni. Čeprav so ti odnosi bolj zapleteni, kot bi si človek lahko mislil na osnovi slovarja, je avtorjevo delo solidno jedro, ki daje dovolj navodil in rezultatov za nadaljnjo tovrstno raziskavo.

Leta 1964 je v Beogradu končno izšel prvi temeljiti *Slovenačko-srpskohrvaški rečnik* Stanka Škerlja, Radomira Aleksića in Vida Latkovića, ki se s polno pravico vključuje v raziskovalno slovenistiko in srbokroatistiko. Slovar predstavlja osnovni vir informacij ne samo za splošno jezikovno komunikacijo med Slovenci, Srbi in Hrvati, ampak tudi za temeljno besedno primerjanje med obema jezikoma.

Vidno mesto v sodobni srbskohrvaški leksikografiji si je izboril tudi slovar Abdulaha Škaljića *Turcizmi u srpskohrvaškom jeziku*, Sarajevo 1965, ki sistematično obdeluje položaj in razsežnost turcizmov v knjižnem in ljudskem jeziku. Kakršnakoli današnja analiza orientalnih besednih vplivov v srbohrvaščini je neizvedljiva brez tega kapitalnega Škaljićevega dela. Podobno je tudi z deloma, ki obravnava srbskohrvaške germanizme: Hildegard Striedter-Temps *Deutsche Lehnwörter im Serbokroatischen*, Wiesbaden 1958 in Edmund Schneeweis *Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen in kulturgeschichtlicher Sicht*, Berlin 1960. Na koncu naj omenimo, da srbohrvaščina že razpolaga s t. i. odzadnjim slovarjem, ki ga je napisal Josip Matešić *Rücklaufiges Wörterbuch des Serbokroatischen*, Wiesbaden 1965—1967, v dveh zvezkih. Taki slovarji so zelo koristni kot eksplicitna pojasnitev frekvence, življenja ter pretekle in sedanje zmožnosti posameznih besedotvornih prvin.

Tudi posamezne stroke imajo v Srbiji in na Hrvatskem zelo uspešne rešitve in rezultate. Predvsem je treba omeniti Bratoljuba Klaića *Rječnik stranih riječi, izraza i kratica*, Zagreb 1951, ki je pozneje znatno razširjen izšel v več izdajah. Slovar obsega ne samo splošne tujke, ampak tudi tuje termine različnih strok. Nenadomestljiva lastnost slovarja je v tem, da je avtor povsod, kjer se je dalo, skušal poiskati tudi ustrezne srbskohrvaške besede in termine. Posebno mesto imajo publikacije Jugoslovanskega leksikografskega zavoda v Zagrebu, ki izdaja tudi enciklopedije posameznih strok: tehnično, kmetijsko, glasbeno, gozdarsko, medicinsko, pomorsko, bibliografsko in enciklopedijo likovnih umetnosti.¹² Sem sodi tudi velik slovar avtorjev Dragutina Frankovića in Pera Šimleša *Enciklopedijski rječnik pedagogije*, Zagreb 1963, potem pa Vladimira Filipovića *Filozofijski rječnik*, Zagreb 1965 in Danka Grlića *Leksikon filozofa*, Zagreb 1968. Jezikoslovje ima leksikon Stjepana Babića *Jezik*, Zagreb 1965, ki je narejen na osnovi zgodovinsko-jezikovnega, dialektološkega, pravopisnega in slovničnega gradiva srbohrvaščine, in velik slovar Rikarda Simeona *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, Zagreb 1969. Ta slovar nedvomno sodi v sam vrh tovrstne svetovne literature, tako po obsegu (okrog 2.000 strani velikega formata), kakor tudi po bogastvu gesel. Povsem specifični sta dve leksikografski deli: *Velika*

¹² Med nadaljnjimi načrti Leksikografskega zavoda je tudi Enciklopedijski rječnik srpskohrvaškog jezika.

Ephoina enciklopedija aforizama, Zagreb 1969 in Š. Kulišića, P. Ž. Petrovića, N. Pantelića *Srpski mitološki rečnik*, Beograd 1970, ki je zajel pojme in termine iz stare srbske religije in mitologije, ljudske in literarne. Jeronim Šetka je nadaljeval svoje slovarsko delo iz časov pred vojno (*Hrvatski krščanski termini grčkoga porijekla*, Šibenik 1940) ter izdal *Hrvatski krščanski termini latinskoga porijekla*, Makarska 1964 in *Hrvatski krščanski termini slavenskoga porijekla*, Makarska 1965.

Tudi druge stroke, zlasti tehnika, imajo svoje slovarje. V samem vrhu stoji Vlatko Dabac *Tehnički rječnik, I—II, njemačko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-njemački*, Zagreb 1969—1970, ki obsega okrog 2.700 strani velikega formata. V tej skupini naj omenimo še nekaj del: *Brodaska nomenklatura srpskohrvatskih sastavnih dijelova broda*, Rijeka 1951; Jovan Hadžidamjanović *Vojni rečnik*, Beograd 1955; Aleksandar Kostić *Medicinski rečnik*, Beograd-Zagreb 1956; Joseph Schütz *Die geographische Terminologie des Serbokroatischen*, Berlin 1957; Aleksandar Jovanović *Srpskohrvatsko-inglesko-nemačko-francuski rečnik privrednih, komercijalnih, finansiskih, političkih i pravnih izraza*, Beograd 1959; M. Hubeny, B. Kojić, B. Krizman *Medunarodni politički leksikon*, Zagreb 1960; Alois Daněk *Srbochorvatsko-český termnologický slovníček z poznávání přírody a biologie*, Daruvar 1962 (in še vrsta slovarjev tega tipa: matematika, geometrija, zemljepis . . .); Tatomir Anđelić: *Matematička terminologija za osnovnu i srednje škole*, Beograd 1963; *Gradevinska terminologija*, Beograd 1962; S. I. Galenis *Farmakološki rječnik*, Pula 1962; *Englesko-srpskohrvatski tehnički rečnik*, Beograd 1964; *Rečnik tehničkih izraza*, Beograd 1964; Jordan Peševski i dr. *Železnička terminologija*, Beograd 1964; Mihajlo Velimirović: *Ilustrirani leksikon tehničkih znanja*, Zagreb 1965; *Elektrotehnički terminološki rečnik*, Beograd 1925; Stjepan Vekarić, Nikola Safona: *Rusko-inglesko-srpskohrvatski pomorski rečnik*, Beograd 1963; *Elektrotehnički terminološki rečnik*, Beograd 1965; *Srpskohrvatski-ruski tehnički rečnik*, Moskva—Beograd 1967; Evgenija Ilić: *Elektrotehnički rečnik, rusko-srpskohrvatski i srpskohrvatski-ruski*, Zagreb 1969; *Hemijsko-tehnološki rečnik, englesko-srpskohrvatski*, Beograd 1970. Nekateri slovarji so prevedeni: *Rečnik modernog slikarstva*, Beograd 1961 (iz francosčine) ter Anthony Thompson: *Rječnik bibliotekarskih stručnih izraza*, Zagreb 1965 (iz angleščine).

Dvojezičnih slovarjev, predvsem pa šolskih, je precej. Nekateri med njimi so tudi ugledna germanistična, romanistična in rusistična dela, npr. Rudolf Filipović *Englesko-hrvatski rječnik*, Zagreb 1955 in dr. izdaje, potem pa: M. Radenković-Mihajlović *Rečnik engleskih izraza i idioma*, Novi Sad 1956; Svetimir Ristić, Živojin Simić, Vladeta Popović *Enciklopediski englesko-srpskohrvatski rečnik*, Beograd 1956; Valentin Putanec *Francusko-hrvatskosrpski rječnik*, Zagreb 1957; Mirko Deanović, Josip Jernej *Talijansko-hrvatskosrpski rječnik*, Zagreb 1960³; Gustav Šamšalović *Njemačko-hrvatskosrpski rječnik*, Zagreb 1964²; Miloš Moskovljević *Rečnik ruskog i srpskohrvatskog jezika*, Beograd 1963. Omeniti moramo tudi vrsto zelo moderno urejenih slovarjev, ki jih je pod naslovom *Ilustrirani priručnici stranih jezika* izdal Grafički zavod u Titogradu: rusko-srpskohrvatski, angleško-srpskohrvatski, francosko-srpskohrvatski in nemško-

srbskohrvatski. Od drugih slovarjev naj naštejemo še najbolj znane: Rade Uhlik *Srpskohrvatsko- ciganski rečnik*, Sarajevo 1947; Francis Aloysius Bogadek *New English-Croatian and Croatian-English Dictionary*, New York 1950; Ratimir Cveta-
 nović *Rečnik englesko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-engleski*, Sarajevo 1952; Sokol Dobroshi *Fjalor serbokroatist-shqip*. Priština 1953; Milan Drvodelić *Hrvatsko-engleski rječnik*, Zagreb 1953; László Hadrovics *Szerbohorvát-magyar szótár*, Budapest 1957; Antun Hurm *Hrvatskosrpsko-njemački rječnik*, Zagreb 1958; Angel Igov *Srbohorvatsko-bolgarski rečnik*, Sofija 1957; Branislav Grujić *Rečnik englesko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-engleski*, Beograd 1959; Nikša Stipčević *Srpskohrvatsko-italijanski rečnik*, Beograd 1959; Antonije Sekelj *Rečnik srpskohrvatski-esperantski*, Beograd 1959; Radivoj Dimić *Rečnik nemačko-srpskohrvatski i srpskohrvatsko-nemački*, Sarajevo 1959; O. Gorski, N. Majnarić *Grčko-hrvatskosrpski rječnik*, Zagreb 1960; Velju Shevquet in dr. *Fjalor terminologjik serbokroatist-shqip*. Priština 1961; Živojin Živojinović *Srpskohrvatsko-francuski rečnik*, Novi Sad 1962; Slikovni besednjak *srbskohrvaški in slovenski*, Beograd-Ljubljana 1962; M. Noha: *Srbocharvatsko-český a česko-srbocharvatský kapesní slovník*, Praha 1963; Đ. Milošev in dr. *Srpskohrvatski-makedonski rečnik*, Skopje-Cetinje 1964; *Russko-serbskohorvatskij slovar'*, Moskva 1965; Svetislav Marić *Srpskohrvatsko-engleski rečnik*, Novi Sad 1965; T. Dimitrovski in dr. *Rečnik na makedonskiot jazik, I, II, III*, Skopje 1961—1966 (makedonske besede so pojasnjene s srbskohrvatskimi); M. Žepić *Latinsko-hrvatskosrpski rječnik*, Zagreb 1967⁵; *Srpskohrvatsko-mađarski rečnik*, Novi Sad 1968; in še serija t. i. »štandardnih slovarjev« v založbi Prosvete iz Beograda in Oboda iz Cetinja: nemško-srbskohrvatski (in obratno), rusko-srbskohrvatski- angleško-srbskohrvatski, francosko-srbskohrvatski, italijansko-srbskohrvatski.

Na koncu velja še omeniti nekaj kapitalnih slovarskih izdaj, za katere se obeta, da se bodo v doglednem času pojavile v knjigarnah. Razen že omenjenega *Rječnika hrvatskoga jezika*, ki ga bo založila *Školska knjiga u Zagrebu* in kate-
 rega pospešeno izdelujejo hrvatski leksikografi, pripravlja Institut za jezik pri Jugoslovanski akademiji znanosti in umetnosti nov sodobni slovar kajkavskega dialektla. Po dolgi in bogati kajkavski leksikografski tradiciji (Juraj Habdelić *Dictionar*, 1670; Ivan Belostenec *Gazophilacium*, 1740; Andrija Jambrešić, Franjo Sušnik *Lexicon*, 1742) bo ta slovar končno zamašil veliko in trdovratno jezikoslovno praznino v sodobni kroatistiki. Kazalo je, da bo tudi čakavska dialektologija dobila svoj slovar, saj ga je že vrsto izdeloval Mate Hraste. Žal je smrt prekinila to delo, tako da je slovar končan samo do črke S. Upati je pa, da bodo nasledniki nadaljevali njegovo delo. Verjetno bo že leta 1973 izšel dolgo pričakovani etimološki slovar srbskohrvatskega jezika, ki ga je sestavil pok. Petar Skok. Slovar je že v tisku.¹³

Če torej seštejemo vse, kar je bilo v novejšem času storjenega v srbskohrvatski leksikografiji, bi do neke mere morali biti zadovoljni. Če bi odšteli praznino, ki jo pušča dejstvo, da še vedno ni priročnega, dostopnega, končanega ter meritornega in kvalitetnega enojezičnega slovarja, bi se z ostalim leksikografskim delom lažje vključili med pomembne leksikografske dosežke drugih narodov in jezikov.

¹³ Gl. obvestilo v Delu, Ljubljana, 22. I. 1971, str. 5.